

УДК 94(477.8):355.316"1946–1947"
DOI: 10.33402/ukr.2020-33-111-136

Василь ІЛЬНИЦЬКИЙ

*доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України
Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка
доцент кафедри мобілізаційної, організаційно-штатної,
кадрової роботи та оборонного планування
Національної академії сухопутних військ ім. гетьмана П. Сагайдачного
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-4969-052X>
e-mail: vilnickiy@gmail.com*

Тарас БАТЮК

*кандидат історичних наук, доцент
доцент кафедри історії України
Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4159-5226>
e-mail: tbatyuk@gmail.com*

БОРОТЬБА РАДЯНСЬКИХ РЕПРЕСИВНО-КАРАЛЬНИХ ОРГАНІВ ПРОТИ ПІДРОЗДІЛІВ ТАКТИЧНОГО ВІДТИНКУ 22 «ЧОРНИЙ ЛІС» (1946–1947)

Опубліковано три документи: перший – спеціальне повідомлення щодо агентурної справи № 322 «Чорнолісники» (22 листопада 1946 р.); другий – спеціальне повідомлення про проведення агентурно-оперативної та військової операції із ліквідації куреня «Дзвони» (13 грудня 1946 р.); третій – довідка з агентурної справи № 322 «Чорнолісники» (13 лютого 1947 р.). Зазначено, що ці документи – важливе джерело як в історії бойового шляху тактичного відтинку (ТВ) 22 «Чорний ліс», так і в характеристиці форм та методів боротьби репресивно-каральних органів проти Української повстанської армії (УПА). Вказано, що інформаційний потенціал публікованих документів достатньо великий, адже вони показують стан володіння радянськими силовиками інформацією про бойові підрозділи УПА, їхню структурну трансформацію, чисельність, територію діяльності, керівний склад.

Встановлено, що поряд із проведенням військово-чекістських операцій з ліквідації Організації українських націоналістів (ОУН) репресивно-каральні органи активно використовували агентуру. Зазначено, що в боротьбі з українським визвольним рухом вважалося доцільними на кожну групу понад 10 осіб заводити агентурну справу з повною її характеристикою та обов'язковою наявністю у групі агентури, яка її розробляла. Відтак встановлено, що на всі проводи ОУН і відділи УПА заводили агентурні справи, при цьому їх після ліквідації осіб, які за ними проходили, закривали, а при виявленні й відновленні проводів заводили нові (переважно з новими назвами).

Констатовано, що радянські силові органи уважно ставилися до захоплених документів – кожен ретельно вивчали й аналізували, якщо ж він був зашифрований, то докладали всіх зусиль для його дешифрування; відтак зміст документа використовували в агентурно-оперативній, слідчій та судовій практиках. Встановлено, що з вилученої документації силовики робили комплексні зведені підбірки, які використовували як доказову базу при засудженні націоналістів, окрім того, вони слугували навчальним матеріалом для майбутніх чекістів.

Ключові слова: ОУН, УПА, ТВ 22 «Чорний ліс», курінь «Дзвони», «Смертоносці».

Разом із проведенням військово-чекістських операцій із ліквідації ОУН репресивно-каральні органи розпочали агентурну роботу, яка полягала у створенні агентурно-інформативного апарату, а також формуванні спеціальних агентурно-бойових груп. Агентура виконувала й інші функції, наприклад, розкладання націоналістичних організацій зсередини.

У боротьбі з українським визвольним рухом вважалося доцільними на кожну групу понад 10 осіб заводити агентурну справу з повною її характеристикою та обов'язково наявністю у групі агентури, яка її розробляла. Цінну агентуру в області чи районі на особистий зв'язок брали начальники відділу боротьби з бандитизмом (ВББ), 2-Н чи міського відділу (МВ) і районного відділу (РВ) Народного комісаріату внутрішніх справ (НКВС) та Народного комісаріату державної безпеки (НКДБ), здійснювали контроль за оперативним складом із прийому агентури, проводили міжрайонні операції, заводили міжрайонні агентурні справи на активні відділи, керівництво розробкою яких мали здійснювати відділи ББ, 2-Н. Одночасно для роботи з агентурою та забезпечення зв'язку з нею підготували документ про способи зв'язку з агентурою, яка вела «розробку» підпілля та його озброєних груп. У ньому рекомендовано найдієвіші методи: агенти-зв'язківці, тайники, конспіративні та явочні квартири, резиденти, домовлені місця зустрічей, знаки і сигнали, прийом агентури в інших районах, тайнопис, двосторонній радіозв'язок з агентурою, сигналізаційний радіопристрій «Метео».

Вивченням питання боротьби репресивно-каральних органів займалися багато вчених, які присвятили цьому значну кількість досліджень. Окремі аспекти проблеми зазначеної проблеми розглянуто насамперед в узагальнювальних роботах Івана Біласа¹, Юрія Киричука², Анатолія Русначенка³, Івана Патриляка⁴. Важлива для висвітлення цієї проблеми й колективна підсумкова монографія робочої групи з дослідження діяльності ОУН та УПА⁵. Детальніше особливості протистояння радянської репресивно-каральної системи з українським визвольним рухом

¹ Білас І. Репресивно-каральна система в Україні 1917–1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз: у 2-х кн. Київ: Либідь; Військо України, 1994. Кн. 1. 432 с.

² Киричук Ю. Український національний рух 40–50-х років ХХ століття: ідеологія та практика. Львів: Добра справа, 2003. 464 с.

³ Русначенко А. Народ збурений: Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії у 1940–50-х роках. Київ: Університетське видавництво «Пульсари», 2002. 519 с.

⁴ Патриляк І. «Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.). Львів: Часопис, 2012. 592 с.

⁵ Організація Українських Націоналістів і Українська Повстанська Армія. Історичні нариси / за ред. С. Кульницького. Київ, 2005. 496 с.

розглянуто у працях Дмитра Веденєєва та Генадія Биструхіна⁶, Степана Макарчука⁷, Юрія Шаповала⁸.

Питання кадрового складу та структури відділів і підвідділів УПА в 1943–1949 рр., зокрема ТВ 22 «Чорний ліс», розкриває у довіднику Петро Содоль⁹. Документи та спогади, які висвітлюють окремі аспекти функціонування ТВ 22 «Чорний ліс», подані в томах 18 і 19 основної серії та 22-му нової серії фундаментального видання «Літопис УПА»¹⁰. Цінні документи опубліковані в збірниках, які упорядкував Володимир Сергійчук¹¹. Окрім цього, матеріали про ТВ 22 містить серійне видання, котре підготували вчені Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаніка¹². Дослідження діяльності повстанського руху здійснювали Ігор Андрухів та Анатолій Француз¹³, Григорій Дем'ян¹⁴. Деякі аспекти функціонування ТВ 22 «Чорний ліс» аналізував Василь Ільницький¹⁵.

⁶ Веденєєв Д., Биструхін Г. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки. Київ: К.І.С., 2007. 568 с.

⁷ Макарчук С. Радянські методи боротьби з ОУН і УПА. 1944–1945 рр. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2004. Вип. 11: Українська Повстанська Армія у боротьбі проти тоталітарних режимів / гол. ред. кол. Я. Ісаєвич, упоряд. і відп. ред. Ю. Сливка. С. 210–223.

⁸ Шаповал Ю. Війна після війни. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2004. Вип. 11. С. 184–200.

⁹ Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–[19]49. Довідник. Нью-Йорк: [б. в.], 1994. 199 с.; Содоль П. Українська Повстанча армія 1943–1949. Довідник другий. Нью-Йорк: [б. в.], 1995. 295 с.

¹⁰ Літопис Української Повстанської Армії. Торонто: Вид-во «Літопис УПА», 1990. Т. 18: Група УПА «Говерля». Документи, звіти та офіційні публікації / упоряд. П. Содоль. Кн. 1. 328 с.; Літопис Української Повстанської Армії. Торонто; Львів: Вид-во «Літопис УПА», 1992. Кн. 2. Т. 19: Група УПА «Говерля». Спомини, статті та видання історично-мемуарного характеру / упоряд. П. Содоль. 360 с.

¹¹ Сергійчук В. Український здвиг: Прикарпаття. 1939–1955 рр. Київ: Українська Видавнича Спілка, 2005. 840 с.

¹² Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. проф. М. Кугутяк. Івано-Франківськ: КПФ «ЛПК», 2009. Т. 2, кн. 1: 1939–1945. 600 с.; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. проф. М. Кугутяк. Івано-Франківськ: КПФ «ЛПК», 2010. Т. 2, кн. 2: 1945–1946. 696 с.; Український національно-визвольний рух на Прикарпатті в ХХ столітті. Документи і матеріали / відп. ред. проф. М. Кугутяк. Івано-Франківськ: КПФ «ЛПК», 2011. Т. 2, кн. 3: 1947–1957. 768 с.

¹³ Андрухів І. О., Француз А. Й. Правда історії. Станіславщина в умовах терору і репресій: 1939–1959 роки: історико-правовий аспект. Документи і матеріали. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2008. 448 с.; Андрухів І., Француз А. Станіславщина: двадцять буремних літ (1939–1959). Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. Рівне; Івано-Франківськ: Видавнича фірма «Талья», 2001. 335 с.

¹⁴ Дем'ян Г. Бандерівці. Київ: Українська Видавнича Спілка, 2000. Кн. 1. 130 с.

¹⁵ Ільницький В. Особливості формування Воєнної округи 4 «Говерля». *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки*. Кам'янець-Подільський: ТВО «Друкарня Рута», 2015. Т. 25: На пошану професора І. С. Винокура. С. 351–362; Ільницький В. Функціонування військово-польової жандармерії у Воєнній округі 4 «Говерля» (1944–1945). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: «Історія»*: зб. наук. праць / за заг. ред. проф. О. А. Мельничука. Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю., 2016. Вип. 24. С. 95–100; Ільницький В. Вектори збройної боротьби ВО-4 «Говерля» (1944–1949). *Дрогобицький краєзнавчий збірник /*

Окремого комплексного дослідження, у якому питання функціонування ТВ 22 розглядалися б усеціло, немає. Водночас залишається величезна кількість досі невідомих документів про його структуру та кадри, виявлення і введення яких до наукового обігу дозволить підготувати комплексне узагальнювальне дослідження з означеного питання.

Мета статті – опублікувати і проаналізувати спеціальне повідомлення (22 листопада 1946 р.) та довідку (13 лютого 1947 р.) щодо агентурної справи «Чорнолісники» і спеціальне повідомлення про проведення агентурно-оперативної та військової операції з ліквідації куреня «Дзвони» (13 грудня 1946 р.) як джерело для характеристики форм і методів боротьби репресивно-каральних органів проти УПА.

Агентурний метод боротьби застосовували найчастіше. Вихованню агентури надавали особливої увагої, зв'язок із нею здійснювали відповідно до складених графіків, наголошували на придбанні конспіративних квартир¹⁶. Радянська репресивно-каральна система використовувала різноманітні категорії співробітників, залежно від обов'язків: резидент, агент (агент-бойовик, агент-внутрішник, агент-зовнішник, агент-двійник, агент-зв'язківець, агент-маршрутник, агент-пропагандист, агент-рейдовик), інформатор, «довірена особа». Найважливішою категорією був резидент – таємний співробітник, який керував роботою групи агентів чи таємних інформаторів, переважно працював за переконаннями, користувався авторитетом і довірою в репресивно-каральних органах. Йому дозволяли підшукувати відповідні кандидатури на вербування до агентурної сітки. Там, де працював резидент, агентура ділилася на звена по п'ять–шість осіб (горизонтальна структура сітки). Другий структурований елемент – агент – найбільш різновидна форма донощика у всій агентурній сітці. Це, переважно, учасник підпільної організації, який самостійно міг виконувати спеціальні завдання. Вирізнявся тим, що працював на ділянці оперативної роботи, отримував завдання проникнути всередину націоналістичних формувань для розкладання їх зсередини¹⁷. З них особливо цінним був агент-внутрішник – таємний співробітник органів Міністерства внутрішніх справ (МВС) і Міністерства державної безпеки (МДБ), завербований серед учасників формування противника чи введений у формування з метою його розробки¹⁸.

Робота органів державної безпеки зі створення агентурного апарату до початку 1946 р. велася у трьох напрямках: вербування агентів-внутрішників, створення інформативної сітки й агентурно-бойових груп у всіх селах, де діяло підпілля¹⁹. Основний акцент в агентурній роботі МДБ зроблено на: 1) вербування і введення до підпілля агентури, здатної розробляти й підводити під оперативний удар його учасників; 2) виявлення і перехоплення ліній організаційного зв'язку між керівними звенами підпілля ОУН із метою введення у них агентури для захоплення чи

гол. ред. Л. Тимошенко, упоряд. і наук. ред. М. Галів, В. Ільницький, В. Футала. Дрогобич: Посвіт, 2017. Спецвипуск III. С. 312–327.

¹⁶ Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБУ). Ф. 2-Н. Оп. 75 (1953). Спр. 3. Арк. 24.

¹⁷ ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 56 (1953). Спр. 6. Т. 5. Арк. 351–352.

¹⁸ Бурдс Д. «Москальки»: женщины-агенты и националистическое подполье на Западной Украине, 1944–1948. URL: <http://www.history.neu.edu/fac/burds/Burds-Moskalki.pdf> (дата звернення: 15.11.2004).

¹⁹ ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 55. Арк. 107.

ліквідації їхніх керівників; 3) перехоплення каналів зв'язку Проводу ОУН у західних областях із закордонними частинами та введення туди агентури МДБ, захоплення кур'єрів і вихід через них на місця переховування націоналістичних керівників; 4) створення легендованих проводів із кваліфікованої агентури зі завданням підпорядкувати собі нижчі проводи, озброєні групи та їх націоналістичні організації для розкладення зсередини; 5) викриття і ліквідація оунівських та упівських груп й організацій, учасники яких проживали легально²⁰.

Агентурна робота здійснювалася через реальні форми справ в апаратах НКДБ: 1) агентурну заводили на групу осіб, пов'язаних між собою спільністю дій, програмою і метою. Найчастіше за такими справами звинувачували і розробляли групу людей, які належали до якої-небудь підпільної групи, антирадянської підпільної організації; 2) справу-формуляр заводили на одну особу; 3) обліково-наглядову – на осіб, які хоч і не здійснювали антирадянської діяльності, але за своїм минулим потребували постійного агентурного нагляду спецслужб; 4) розшукові; 5) літерні²¹. В обліково-наглядові переводили справи-формуляри, об'єкти розробки яких упродовж тривалого часу не проводили антирадянської діяльності. Долучення осіб, які проходили за агентурними справами, справами-формулярами і обліково-наглядовими, затверджували у 2-му відділі Управління НКДБ. Справи-формуляри заводили тільки за наявності первинних агентурних та інших матеріалів. Заведення всіх справ чи їх переведення з однієї форми в іншу оформляли постановою, яку реєстрували у відділі А НКДБ.

На всі проводи ОУН (кущові, районні, надрайонні, окружні, крайові) та відділи УПА заводили агентурні справи (як по лінії МДБ, так і МВС), при цьому їх після ліквідації осіб, які за ними проходили, закривали, а при виявленні й відновленні проводів заводили нові (переважно з новими назвами).

Радянські силові органи уважно ставилися до захоплених документів. Кожен ретельно вивчали й аналізували, якщо ж вони були зашифровані – докладали всіх зусиль для дешифрування. Відтак зміст використовували в агентурно-оперативній, слідчій та судовій практиках. Із вилученої документації силовики робили комплексні зведені підбірки, якою послуговувалися як доказовою базою при зазначенні націоналістів (у 1940–1950-х і навіть 1960–1980-х роках), окрім того, і як навчальним матеріалом для майбутніх чекістів.

Розуміючи це, українські націоналісти особливо відповідально ставилися до шифрування та збереження власної звітної, ділової та фінансово-господарської документації. Були розроблені спеціальні інструкції, які ретельно описували процедуру формування, зберігання документації та відповідальних за це осіб.

У статті публікуємо три документи. Перший – спеціальне повідомлення щодо агентурної справи № 322 «Чорнолісники» начальника відділу ББ УМВС по Станіславській обл. майора Костенка, адресоване заступникові начальника УББ МВС УРСР Пастельняку (22 листопада 1946 р.) (ГДА СБУ, ф. 2: управління боротьби з бандитизмом МВС, Управління 2-Н та 4-те Управління МДБ–КДБ УРСР, оп. 107 (1954), спр. 2, арк. 118–122). У ньому подана коротка історія формування із сотні куреня Данила Рудака («Чорного»), структурні трансформації, характеристика

²⁰ ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 99 (1954). Спр. 8. Т. 3. Арк. 13–14.

²¹ ГДА СБУ. Ф. 2-Н. Оп. 56 (1953). Спр. 6. Т. 5. Арк. 348.

керівного складу, чисельність та наведено досить типові приклади застосування агентури. Важливий цей документ і тим, що складений на основі вилучених у командування ТВ 22 «Чорний ліс» документів у поєднанні з власними агентурно-оперативними відомостями. Окрім цього, тут представлені конкретні заходи, які застосовували для ліквідації куреня, і агентура, що працювала в цьому напрямі.

Другий – спеціальне повідомлення про проведення агентурно-оперативної та військової операцій із ліквідації куреня «Дзвони» (22 листопада 1946 р.) начальника відділу ББ УМВС по Станіславській обл. майора Костенка, адресоване заступникові начальника УББ МВС УРСР Пастельняку 13 грудня 1946 р.²² Цей документ подає розширений перелік керівного складу, загальну чисельність, озброєння та бойові втрати куреня у 1946 р.

Третій – довідка щодо агентурної справи № 322 «Чорнолісники» (13 лютого 1947 р.) начальника ВББ УМВС Станіславської обл. майора Костенка, адресована заступникові начальника УББ МВС УРСР Пастельняку²³. У частині характеристики формування куреня «Чорного» він повторює перший документ, однак далі довідка розкриває заходи репресивно-каральних органів, спрямовані на боротьбу з цими підрозділами УПА (використання агентури, «робота» з родинами повстанців, схиляння до «явки із повинною») та відповідні структурні й чисельні зміни у складі куреня.

Окремо відзначимо, що ціла низка прізвищ у документах була спотворена радянськими силовиками, тому помилки виправлені в посторінкових примітках.

Отже, поряд із проведенням військово-чекістських операцій із ліквідації ОУН репресивно-каральні органи активно використовували агентуру. У боротьбі з українським визвольним рухом вважалося доцільними на кожну групу понад 10 осіб заводити агентурну справу з повною її характеристикою та обов'язковою наявністю у групі агентури, яка її розробляла. Саме тому на всі проводи ОУН та відділи УПА заводили агентурні справи, при цьому їх після ліквідації осіб, які за ними проходили, закривали, а при виявленні й відновленні проводів заводили нові.

Радянські силові органи уважно ставилися до захоплених документів. Кожен документ ретельно вивчали, аналізували, за потреби дешифрували. Відтак його зміст використовували в агентурно-оперативній, слідчій і судовій практиках. Із вилученої документації силовики робили комплексні зведені підбірки, які слугували доказовою базою при засудженні націоналістів. А також послуговувалися ними як навчальним матеріалом для майбутніх чекістів.

У статті публікуємо три документи, які є важливим джерелом як в історії бойового шляху ТВ 22 «Чорний ліс», так і в характеристиці форм та методів боротьби репресивно-каральних органів проти УПА. Вони показують стан володіння радянськими силовиками інформацією про бойові підрозділи УПА, їхню структурну трансформацію, чисельність, територію діяльності, керівний склад.

²² ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 107 (1954). Спр. 2. Арк. 144–149.

²³ ГДА СБУ. Ф. 2. Оп. 90 (1951). Спр. 66. Арк. 103–108.

*Документ 1***Спеціальне повідомлення щодо агентурної справи № 322 «Чорнолісники», заведеної 26 травня 1946 р. на основі захоплених документів при розгромі штабу відтинку «Чорний ліс»**

Совершенно секретно.

ЗАМ. НАЧАЛЬНИКА УББ МВД УССР
– МАЙОРУ –
Тов. ПАСТЕЛЬНЯК.
Гор. Киев

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

По агентурному делу № 322 «Чернолесники» заведено 26 мая 1946 года на основании захваченных документов при разгроме штаба видтынка «Черный лес» «Резуна»²⁴.

Добытые данные показали, что на территории Тлумачского, Отынийского, Ланчиского, Тисменицкого, Жовтневского районов Станиславской области дислоцируется и действует бандкурень «Смертоносцев», возглавляемый ярым националистом РУДАК Данилом²⁵, по кличке «Черный».

²⁴ Андрусак Василь Васильович («Чорний», «Різьбяр», «Різун», «Грегіт»). 15.01.1915, м. Снятин Снятинського р-ну Івано-Франківської обл. – 24.02.1946, між с. Грабівка Калуського р-ну та с. Глибоке Богородчанського р-ну Івано-Франківської обл.). Навчався у Снятинській державній гімназії (1925–1933). Член Юнацтва ОУН (1932), «Пласту», «Просвіти». Заарештований, відрахований із гімназії (1933). Секретар адвокатської кантори с. Снятин Івано-Франківської обл. (1935). Голова «Соколу» на Снятинщині (кінець 1930-х років). Провідник Снятинського повітового проводу ОУН (1936). Працював вчителем. Заарештований НКВС (5.10.1939). За шість місяців звільнений через брак доказів і в серпні 1940 р. перебрався за кордон. Був у складі легіону «Роланд» (05.1941) та провідником Снятинського повітового проводу ОУН (осінь 1941–?). Окружний провідник ОУН Коломиїщини, згодом став членом обласного штабу. У липні 1943 р. командував бойвою Українського національного союзу (УНС), з листопада – сотнею «Змії». Командир куреня УПА «Скажені» ТВ 22 «Чорний ліс» (початок 1944 р.). Командир ТВ 22 (весна 1945–02.1946). Військовий референт Станиславівського окружного проводу ОУН (1945–02.1946). Загинув у бою з рейдовою групою 215-го стрілецького полку внутрішніх військ (СП ВВ) НКВС у 8-му кварталі «Чорного лісу». Автор роботи «Як перемагати» (1945). Нагороджений Золотим хрестом бойової заслуги другого класу (наказ ч. 1/45 від 25.04.1945 р.) та Золотим хрестом бойової заслуги першого класу (наказ ч. 1/46 р. від 15.02.1946 р.), Срібною зіркою за поранення. Хорунжий (наказ ч. 2/44 від 26.01.1944 р.), сотник (наказ Головного військового штабу (ГВШ) УПА ч. 3/45 від 10.10.1945 р. з дня 31.08.1945 р.), майор (наказ ГВШ УПА ч. 1/46 від 15 лютого 1946 р., підвищений до звання майора з дня 22 січня 1946 р.), полковник (наказ ГВШ УПА ч. 2/46 від 10.10.1946 р. з дня 24.02.1946 р.).

²⁵ Рудак Данило Дмитрович («Чорний»). 1916, с. Назавізів Надвірнянського р-ну Івано-Франківської обл. – 16.08.1948, с. Острина Тлумачького р-ну Івано-Франківської обл.). Освіта неповна середня, закінчив механічні курси, професійний шофер. Підстаршина в Польській армії (1938–1939). Член «Просвіти», ОУН (1936). Потрапив до німецького полону. Перебував у легіоні Дружин українських націоналістів (ДУН) (04.1941–12.1942). Служив при допоміжній поліції у Галичі, Станиславові (1943–1944). Перекладач при станиці Української допомогової поліції (УДП) у м. Станиславів (1943). Переходить в УНС (1943). У сотні «Дружинники» куреня «Скажені» виконує функції ройового розвідників, бунчужного сотні (весна–липень 1944 р.), пізніше – чотового в рейді до Перемишльщини. Командир сотні «Дружинники-2» (08.1944).

Куренной «Черный» свою бандитскую деятельность начал с 1944 года, а подпольную работу с 1937 года.

В 1944 году, когда «Резун», сформировал бандкурень в количестве 500 бандитов на территории Войниловского района, Станиславской области, то «Черный» был назначен в курене «Резуна» командиром 3-й сотни и с июля месяца 1944 года перешел в составе куреня «Резуна» из Войниловского района в район «Черного леса».

В это же время, т. е. в июле 1944 года, в связи с создавшимися трудностями в снабжении питанием крупных банд, «Резун» по указанию штаба УПА Запад «Гаверля» свой курень делит на три самостоятельные группы / куреня на основании этого был создан самостоятельный курень «Благого»²⁶, в количестве 300 человек с сотенным «Шумом»²⁷ и «Черным» в последствии передислоцировавшийся в Богородчанский район Станиславской области.

В результате проводимых неоднократных и последовательных чекистско-войсковых операций, курень «Благого» нес большие потери. С 19 по 25 марта 1945 года курень «Благого» и другие бандформирования сконцентрировались в Богородчанском районе. В результате проводимой чекистско-войсковой операции, курень «Благого» и другие бандформирования потеряли из своего состава убитыми 347 и задержано было 205 бандитов, среди убитых был опознан «Благой» и сотенный «Шум». Сотенному «Черный» с остатками своей сотни и разбитой сотни «Шума» удалось от преследования скрыться в «Черном лесу».

Сотню переименовуют на «Звірі», вона входить до куреня «Смертоносці» (10.1944). Сотенний сотні «Звірі» (11.1944–04.1945). Призначений командиром куреня «Смертоносці» (04.1945 – осінь 1946 р.). Нагороджений Бронзовим хрестом бойової заслуги (22.01.1946), Срібним хрестом бойової заслуги другого класу (Наказ УПА-Захід № 20/46 від 15.08.1946 р.). Старший булавний, хорунжий (наказ ч. 3/45 від 10.10.1945 р. з дня 31.08.1945 р.), сотник (наказ ч. 1/46 від 15.02.1946 р. з дня 22.01.1946 р.). Організаційний референт Товмацького (Глумацького) надрайонного проводу ОУН (осінь 1946–08.1948). Одружений, мав двох дітей.

²⁶ Химинець Олексій Семенович («Благий», «Олесь Надрага»). 30.03.1912, с. Саджава Богородчанського р-ну Івано-Франківської обл. – 20.03.1945, біля с. Лесівка Богородчанського р-ну Івано-Франківської обл.). Закінчив сільську народну школу. Член товариств «Луг» і «Пласт» (1926). Один з організаторів товариства «Сокіл» та «Просвіта» у с. Саджава. Член товариства «Відродження». Служив у Польській армії. Член ОУН (1939). Перебував за кордоном (1939–1941). Вступив до ДУН (04.1941–12.1942). На службі в УДП (весна–липень 1943 р.). Чотовий у вишкільному курені «Чорні чорти» на Гуцульщині (07.1943). Чотовий у 3-й сотні куреня УНС «Чорні чорти» ім. Є. Коновальця (командир М. Яворський («Козак»)) (08–11.1943). Командував чотою у сотні «Змії» ТВ 22 «Чорний Ліс» (11.1943–03.1944). Сформував сотню «Месники» (03.1944), відтак курінь «Месники» (осінь 1944 р.). Нагороджений Срібним хрестом бойової заслуги першого класу (наказ ч. 1/45 від 25.04.1945 р.). Старший булавний, хорунжий (наказ від 15.04.1945), поручник (наказ ч. 3/45 від 10.10.1945 р.), сотник УПА. Похований на цвинтарі смт Богородчани Богородчанського р-ну Івано-Франківської обл.

²⁷ «Шум» (1921, м. Яремча Івано-Франківської обл. – 21.03.1945, біля с. Лесівка Богородчанського р-ну Івано-Франківської обл.). Закінчив гімназію м. Станиславів. Сформував сотню «Лебеді» (літо 1944 р.), що увійшла до куреня «Гамалії». Відтак сотню приєднали до куреня «Смертоносці» групи «Чорний ліс» (11.1944). Сотенний куреня командира Благого ТВ 22 «Чорний ліс» ВО 4 (1944–1945). Командир 2-ї сотні куреня «Месники» ТВ 22 «Чорний Ліс». Нагороджений Бронзовим хрестом бойової заслуги (1.02.1945). Поручник (наказ ч. 1/46 від 15.02.1946 р. з дня 21.03.1945 р.). Похований на цвинтарі смт Богородчани Богородчанського р-ну Івано-Франківської обл.

Позднее сотня «Черного» была передана в курень, который возглавлял куренной «Кармелюк».

После ликвидации куренного «Кармелюк»²⁸, сотенный «Черный» становится руководителем бандкуреня «Смертоносцев» т. е. с августа месяца 1945 года.

В состав куреня «Смертоносцы» входило три бандсотни.

1. Сотня «Грозы»²⁹, 2. Сотня «Вихоря»³⁰, 3. Сотня «Павло»³¹. В общем составе 144 бандитов, входящих в загон «Черный лес» – «Резуна» и действовал в Богородчанском и Войнилковском районах.

²⁸ Трач Христофор Йосипович («Кармелюк», «Дон»; 17.06.1921, с. Княгинин Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл. – 19.08.1949). У 1928 р. сім'я переїжджає до с. Ямниці Тисменицького р-ну. Навчався у гімназії м. Станіславів (?–1939), відтак у педагогічній школі м. Івано-Франківськ (1939–?). Завербований органами НКВС агент «Толя» (осінь 1940). В УДП (1941–1943). Закінчив поліційну школу в м. Львів, старшина УДП. Член ОУН. В УПА із зими 1944 р. Чотовий сотні «Дружинники» командира «Черника» (весна 1944 р.). У складі рейдового загону перейшов на Перемишльщину. Чотовий новосформованої сотні «Дружинники-2» (07–осінь 1944 р.). Отримав призначення до штабу куреня «Смертоносці» (осінь 1944 р.). Отримав завдання працювати агентом-внутрішником (кінець квітня 1945 р.). Командир куреня «Смертоносці» (04–08.1945). Бунчужний штабу ТВ 22 УПА «Чорний ліс» (08.1945–?). Відсторонений від виконання обов'язків бунчужного (08.1946). Переховується конспіративно у с. Ямниця і м. Станіславів (1948). Впорядковував архіви ТВ 22 «Чорний ліс» (літо 1948 р.). Член Тлумацького надрайонного проводу ОУН (1948). Заступник організаційного провідника Станіславівського окружного проводу ОУН. Член Товмачького (Тлумацького) надрайонного проводу ОУН (1948–08.1949). Перебував під слідством служби безпеки (СБ) ОУН (кінець 1948 р.). Старший булавний (наказ ГВШ УПА ч. 3/45 від 10.10.1945 р. з дня 10.10.1945 р.). Розстріляний СБ за підозрою у зраді. Фігурант агентурної справи (АС) «Керівники».

²⁹ Тарнавський Михайло Васильович («Гроза». 1922, с. Садки Галицького р-ну – 08.06.1946, ліс біля с. Кінчаки Нові Галицького р-ну Івано-Франківської обл.). Чотовий куреня «Чорного» (08.1945–?). Чотовий сотні «Звірі» куреня «Смертоносці» (1944–1945). Сотенний сотні «Звірі» (літо 1945–06.1946). Булавний (наказ ГВШ УПА ч. 3/45 від 10.10.1945 р.), поручник (наказ ГК УПА від 16.07.1946 р. з дня 1.01.1946 р.).

³⁰ Андрейчук Іван Федорович («Вихор-1». 1921, с. Середній Майдан Надвірнянського р-ну Івано-Франківської обл. – 07.10.1946, хут. Кучерівка с. Грушка Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл.). Закінчив сільську школу. Член ОУН (1938). Працював на Донбасі електриком (1940 – літо 1941 р.). Забраний на примусові роботи до Німеччини (12.1941 – літо 1943 р.). Переходить у підпілля, військовий вишкіл пройшов у с. Білі Ослави Надвірнянського р-ну. Стрелець, ройовий сотні «Олега» (1944–1945). Чотовий у сотні «Залізни» куреня «Смертоносці» (1944–1945). Командир сотні «Залізни» (12.1945–10.1946). Нагороджений Бронзовим хрестом бойової заслуги (1.02.1945). Булавний (наказ ч. 3/45 від 10.10.1945 р.), старший булавний, хорунжий (наказ ГВШ 1/48 від 12.06.1948 р. з дня 7.10.1946 р.).

³¹ Когуч Павло Михайлович («Олесь», «Павло», «Пробій». 09.09.1923, с. Павлівка Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл. – 14.02.1951, ліс Стінка поблизу с. Вікторів Галицького р-ну Івано-Франківської обл.). Закінчив школу у с. Павлівка Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл., відтак навчався у гімназії м. Станіславів. Закінчив педагогічну школу м. Станіславів. Вчитель у с. Рибне Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл. Член «Доросту», «Пласту», «Соколу», «Просвіти». Член футбольної команди «Пробій» (1942). Член ОУН (1930–ті). Вояк УДП (1942). Служив у поліції м. Івано-Франківськ (1943). В УНС із 1943 р. Вишкіл пройшов у старшинській школі «Олені». Інтендант сотні «Різуна». Чотовий сотні «Бойка» (1944), командир сотні «Заведії» (1944–04.1945). 7 квітня 1945 р. у с. Посіч важко поранений, після чого довгий час лікувався. Після одужання очолює сотню «Месники» куреня «Смертоносці» (літо 1945–1947) ТВ 22 «Чорний ліс» (1945–1947). Організаційний референт Станіславівського надрайонного проводу ОУН (1948–09.1950). Провідник Станіславівського надрайонного ОУН (09.1950–02.1951). Нагороджений Бронзовим хрестом бойової заслуги (1945).

Активизировав работу по разгрому сконцентрированных банд в «Черном Лесу», в феврале месяце 1946 года удалось разгромить штаб «видтынка» «Черный лес», «Резуна», где были захвачены списки личного состава куреней, входящих в видтынок «Черный лес».

В начале апреля 1946 года курень «Черного» после нанесенного им удара, в районе «Черного леса» передислоцировался в Тлумачский район. По прибытию в Тлумачский район коренной «Черный» разбил на группы состав куреня и дал каждой сотне отдельные районы действия. Так: Сотня «Грозы» действовала в Галичском и Жовтневском районах и сотня «Павло» в Станиславском районе.

Сам куренной «Черный» с несколькими бандитами остался в Тлумачском районе.

Проводя дальнейшую работу по разгрому и разложению банд-куреня «Черного», было проделано следующее:

С мая по июль месяц 1946 года через резидента «Соловей» и прикрепленную ему агентурно-осведомительную сеть была полностью разложена сотня «Грозы», из которой пришел с повинной 21 бандит, убито при проведении чекистско-войсковых операций 4 бандита, арестовано 2 бандита, остальная часть разбежалась. Судьба «Грозы» неизвестна.

Собирая остатки разложившейся сотни «Грозы», куренной «Черный» назначил сотенным «Сапера», последнему удалось собрать всего 14 бандитов, в составе которой и действует на территории Тлумачского, Жовтневского районов.

Сотня «Павло» была окончательно разгромлена в Станиславском районе и ее количественный состав насчитывает в настоящее время 5–6 бандитов. Куренной «Черный» сотню «Павло» передал в ведение и состав куреня «Черноты».

Сотня «Вихорья» в октябре месяце с.г. была окончательно потрепана, сотенный «Вихорь» и его адъютант были убиты, а оставшийся состав сотни «Вихорья» в количестве 5 бандитов, возглавляемых заместителем сотенного «Вихорь» – «Лютым»³², вышел за реку Днестр в Коропецкий район.

Взамен отданной сотни «Павло» в состав куреня «Черноты» куренной «Черный» получил новую сотню, под командованием сотенного «Шабля»³³, в количестве 16 бандитов. Вышеуказанная сотня действовала в Ланчинском, Отынийском и др. районах и числилась как самостоятельная единица.

В настоящий момент в состав куреня «Смертоносцев» входят три сотни:

Старший булавный (01.1945), поручник УПА (наказ ГВШ УПА ч. 1/46 від 15.02.1946 р. з дня 22.01.1946 р.). Фігурант АС «Ізверги», «Недобиті».

³² Кушнірик Василь Миколайович («Мур», «Лютий»; 1920, с. Олеша Тлумачького р-ну Івано-Франківської обл. – ?). Чотовий сотні «Вихора». Заступник сотенного «Вихора» (згадувався 08.1946). Чотовий сотні «Залізни» ТВ 22 «Чорний ліс» ВО 4 (1946).

³³ Мулик Петро («Шабля»; 1922, Тернопільська обл. – 01.10.1947, с. Братишев Тлумачького р-ну Івано-Франківської обл.). Закінчив старшинську школу «Олені» (1944), старший вістун. Командир 2-ї чоти сотні УПА «Стріла» групи «Чорний ліс» (07.1944–01.1945). Певний час діяв у складі ТВ 21 «Гуцульщина». Командир сотні «Зелені» куреня «Бескид» ТВ 22 «Чорний ліс» (осінь 1945 – літо 1946). Командир сотні «Гуцули» куреня «Бескид» ТВ 22 «Чорний ліс» (літо–осінь 1946). Сотенний куреня «Довбуша» ВО 4 (1945–1947). Старший вістун, старший булавний.

1. Сотня «Сапера»³⁴ – 14 бандитов,
2. Сотня «Шабля» – 16 бандитов,
3. Сотня «Лютого» – 5 бандитов.

Итого – 35 бандитов.

Районы действия сотен:

1. Сотня «Сапера» – Тлуманский, Жовтневский районы
2. Сотня «Шабля» – Тлумачский, Тисменицкий районы
3. Сотня «Лютого» – Отынский, Ланчинский и Коропецкий районы.

За период действия куреня «Черного», были выявлены и взяты на оперативный учет следующие лица:

1. «Черный» – РУДАК Данил, 1912 года рождения, командир куреня «Смертоносцев», убит в августе месяце 1946 г.

/ по отчету «Роберта»/.

2. «Вихорь» – АНДРЕЙЧУК Иван, 1921 года рождения, командир сотни, убит 8 декабря 1946 г. в селе Грушки Отынского района.

3. «Явир» – САЛАГА Василий³⁵, 1925 года рожд., интендант сотни «Грозы», явился с повинной 8 мая 1946 года.

4. «Богдан» – ГРОБОВОЙ Николай³⁶, 1912 года рожд., командир сотни. Убит в ноябре месяце 1945 года.

5. «Павло» – КОГУЧ Павел³⁷, 1922 года рожд. сотенный, переведен в курень «Черноты».

³⁴ Коржак Михайло Миколайович («Сапер», «Шугай», «С-777»). 1922, с. Дубівці Галицького р-ну Івано-Франківської обл. – 30.09.1949, між с. Лани і с. Тумир Галицького р-ну Івано-Франківської обл.). Член Юнацтва ОУН (1940). Навчався у школі «Чорні чорти» ім. Є. Коновальця (07.1943). Ройовий у сотні «Змії» групи «Чорний ліс» (1943), чотовий сотні «Сірі» куреня «Дзвони» (1944). Сотенний сотні «Сірі» ТВ 22 «Чорний ліс» (04.1945–1947), водночас в. о. політвиховника (перша половина 1945). Провідник Єзупільського районного проводу ОУН (осінь 1947–09.1949). Булавний, старший булавний (наказ ч. 3/45 від 10.10.1945), поручник (наказ ч. 1/46 від 15.02.1946 р. з дня 22.01.1946 р.). Нагороджений Бронзовим хрестом бойової заслуги (01.04.1946). Фігурант АС «Смертники».

³⁵ Салага Василь («Явир»; 1925–?). Интендант сотні «Грози». З'явився із повинною 08.05.1946.

³⁶ Гробовий Микола («Богдан»; 1912 (1921)–11.1945). Командир сотні куреня «Черного».

³⁷ Когуч Павло Михайлович («Олесь», «Павло», «Пробій», «Славко»; 09.09.1923, с. Павлівка Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл. – 14.02.1951, ліс Стінка поблизу с. Вікторів Галицького р-ну Івано-Франківської обл.). Закінчив школу у с. Павлівка Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл., відтак навчався у гімназії м. Станиславів. Закінчив педагогічну школу м. Станиславів. Вчитель у с. Рибне Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл. Член «Доросту», «Пласту», «Соколу», «Просвіти». Член футбольної команди «Пробій» (1942). Член ОУН (1930-ті). Вояк УДП (1942). Служив у поліції м. Івано-Франківськ (1943). В УНС із 1943 р., вишкіл пройшов у старшинській школі «Олені». Интендант сотні «Різуна». Чотовий сотні «Бойка» (1944), командир сотні «Заведії» (1944–04.1945). 7 квітня 1945 р. у с. Посіч важко поранений, довгий час лікувався. Після одужання очолив сотню «Месники» куреня «Смертоносці» (літо 1945–1947) ТВ 22 «Чорний ліс» (1945–1947). Організаційний референт Станиславівського надрайонного проводу ОУН (1948–09.1950). Провідник Станиславівського надрайонного ОУН (09.1950–02.1951). Нагороджений Бронзовим хрестом бойової заслуги (1945). Старший булавний (01.1945), поручник УПА (наказ ГВШ УПА ч. 1/46 від 15.02.1946 р. з дня 22.01.1946 р.). Фігурант АС «Ізверги», «Недобиті».

6. «Кривейко» – МЕТЕЙКО Мирон³⁸, 1915 года рожд., четовой с 5 августа 1945 года.

7. «Винниченко» – НИКОЛЕЧКО Лев³⁹, 1916 года рожд., бунчужный куреня с августа 1945 года.

8. «Сильный» – РАБАРСКИЙ Петр⁴⁰, 1913 года рожд., четовой с 5 апреля 1945 года.

9. «Гроза» – ТАРНОВСКИЙ Николай, 1920 года рожд., командир сотни с 5 августа 1945 года.

10. «Скорый» – ТИМКИВ Василий⁴¹, 1919 года рождения, четовой с 5 апреля 1945 года.

11. «Соломка» – ХМЫДЧУК Иван⁴², 1922 года рожд., четовой с 5 августа 1945 года.

А всех по агентурному делу № 322 проходит 144 участника.

В ходе проводимых операции и агентурно-оперативных мероприятий курень «Черного» за период с февраля по 15 ноября 1946 года потерял своего состава 109 бандитов убитыми, арестованными и явившимися с повинной.

По состоянию на 15 ноября 1946 г. состоит на оперативном учете 35 бандитов.

За период своего существования бандкурень «Черного» совершил только в 1946 году 18 бандпроявлений по Глумачскому, Отынийскому, Ланчинскому районах Станиславской области.

О бандпроявлениях см. спецсообщения за №№ 2/3323 от 14 октября 1946 года.

МЕРОПРИЯТИЯ:

Для нанесения окончательного удара по остаткам разбитого бандкурень «Черного» необходимо проделать следующее:

1. Выехать в Глумачский, Отынийский, Жовтневский и Тисменницкий районы, на территории которых дислоцируется и действует бандкурень «Черного», где произвести установку родственных связей руководящего состава бандкурень

³⁸ Матейко Мирон («Кривий», «Кривейко»); 1915–16.01.1946, с. Кубаївка Надвірнянського р-ну Івано-Франківської обл.). Вишкільний інструктор УПА. Командир вишкільної сотні на полонині Малиновище. Четовий сотні «Залізни» куреня «Смертоносці» ТВ 22 «Чорний ліс» ВО 4 (1945). Сотенний вишкільної сотні (Солотвин Богородчанського р-ну Івано-Франківської обл.). ВО 4 (1944). Четовий куреня «Чорного» (08.1945–?).

³⁹ Николенко (Николечко) Лев («Винниченко»); 1916, м. Винники Львівської обл. – 24.01.1949, біля с. Грушка Глумачького р-ну Івано-Франківської обл.). Бунчужний куреня «Чорного» (08.1945–?). Бунчужний сотні «Залізни» (1945). Політвиховник сотні «Звірі» ТВ 22 «Чорний ліс» ВО 4 (згадувався 4 квітня 1945 р.). Бунчужний куреня «Смертоносці» ТВ 22 «Чорний Ліс» (1946–1947). Технічний референт СБ Отынийського районного проводу ОУН (1947). Провідник Отынийського районного проводу ОУН (літо 1947–01.1949). Вістун, булавний, старший булавний УПА. Нагороджений Бронзовим хрестом бойової заслуги (наказ ВО 4 «Говерля» 6/15 від 15.12.1946 р.). Фігурант АС «Степні».

⁴⁰ Рабарський Петро («Сильний»); 1913–28.02.1946, с. Межигірці Галицького р-ну Івано-Франківської обл.). Четовий куреня «Чорного» (04.1945–?). Бунчужний відділу під командою сотенного «Прута». Булавний УПА.

⁴¹ Тимків Василь («Скорий»); 1919–?). Четовий куреня «Чорного» (08.1945–?).

⁴² Хмидчук Іван («Соломка»); 1922–?). Четовий сотні «Звірі» ТВ 22 «Чорний ліс» ВО 4 (08.1945–?). Нагороджений Бронзовим хрестом бойової заслуги (наказ ВО 4 «Говерля» 6/15 від 15.12.1946 р.). Булавний УПА.

«Черного» и из числа установленных родственных связей подобрать 4 кандидатуры на вербовку, по разработке последнего. Срок исполнения до 30 декабря 1946 г.

2. По имеющимся учетам в вышеуказанных РО МВД установить действительное наличие действующих бандсотен, их количественный состав, вооружение и районы действий.

Срок исп. до 10-ХП-46 г.

3. Через действующую агентурно-осведомительную сеть установить лиц, помогающих в сборе продуктов питания, одежды для бандкуренья «Черного», из коих подобрать кандидатуры на вербовку в С/О сеть.

4. В селе Грушка Отынийского района, место постоянного дислоцирования остатков разбитой бандсотни «Вихоря» и станичного села Грушка «Кармелюк», подобрать одного агента-внутренника для разработки фигурантов и установления их мест укрытий.

По делу работает следующая агентура:

«Соловей», «Василий», «Маслий», «Груша», «Мухин», «Маруся».

Разработку ведет оперуполномоченный ОББ УМВД Станиславской области, лейтенант МИХАЙЛОВ.

НАЧАЛЬНИК ОТДЕЛА ББ УМВД ПО СТАНИСЛАВСКОЙ ОБЛАСТИ

М А Й О Р

/ К О С Т Е Н К О /

«22» ноября 1946 г.

гор. Станислав.

*Галузевий державний архів Служби безпеки України, ф. 2, оп. 107 (1954),
спр. 2, арк. 118–122.*

Документ 2

**Спеціальне повідомлення про проведення агентурно-оперативної та
військової операцій із ліквідації куреня «Дзвони» (22 листопада 1946 р.)**

Совершенно секретно

ЗАМ. НАЧАЛЬНИКА УББ МВД УССР.

майору тов. П А С Т Е Л Ь Н Я К

гор. К и е в.

СПЕЦСООБЩЕНИЕ

о проведении агентурно-оперативной и чекистско-войсковой операции по
ликвидации бандкуренья «Дзвоны».

В ходе приведения чекистско-войсковых операций по ликвидации бандоуновского подполья, в 1945 году на территории Станиславской области, из показаний задержанных бандитов и захваченных оуновских документов было установлено, что на территории Станиславской области в районе Черного Леса, прилегающего к селам Перегинского и Богородчанского районов Станиславской области, дислоцируется бандкурень под названием «Дзвонь», под руководством бандита по кличке «Чернота».

Из захваченных нами документов у убитого «Резуна» – командира загона УПА стало известно количественный состав бандкуреня «Дзвонь».

Руковод[ящий] состав бандкуреня на 1 января 1946 г. состоял из следующих лиц:

1. «Чернота» – ЧАВЯК Владимир⁴³, 1924 года рождения, уроженец с. Тустень Галицкого района, Станиславской области, образование среднее, командир куреня.
2. «Явор» – командир сотни, ПЕТРИШ Михаил⁴⁴, 1922 г. рождения, уроженец с. Тязев Галицкого района, образование 6 классов.
3. «Сапер» – командир сотни, КОРДИК Михаил, 1923 года рождения, уроженец села Дубовцы Жовтневского района, образование среднее.
4. «Вовк» – командир сотни, ЮРЦУНЯК Йосиф⁴⁵, 1920 года рождения, уроженец села Підпечери Станиславского района.

⁴³ Чав`як Володимир Іванович («Чернота»; 24.08.1922, с. Тустань Галицького р-ну Івано-Франківської обл. – 13.12.1991, м. Галич Івано-Франківської обл.). Закінчив гімназію м. Івано-Франківськ (1943). Член ОУН (1943). В УНС (28.07.1943). Ройовий у вишкільному курені УНС «Чорні чорти» ім. Є. Коновальця (07–11.1943). Перейшов у Чорний ліс (11.1943). Ройовий 1-го рою 2-ї чоти сотні «Змії» групи «Чорний ліс» (11.1943–04.1944), відтак чотовий (04–11.1944). Організував й очолив сотню «Сірі» куреня «Скажені» (11.1944), відтак перепідпорядковану куреню «Дзвони» ТВ 22 «Чорний ліс» (02.1945). Заступник курінного, курінний куреня «Дзвони» (24.12.1945–1947). Призначений командиром кур'єрської групи на Захід (08.1947). Захоплений 11.1947 (біля м. Брно в Чехії). Нагороджений Бронзовим хрестом бойової заслуги (1.02.1945), Срібним хрестом бойової заслуги другого класу (22.01.1946). Булавний, старший булавний, хорунжий (15.04.1945), сотник (ч. 1/46 від 15.02.1946 р. з дня 22.01.1946 р.). Проходив слідство у Празі, Відні, Києві та Івано-Франківську (01.1948–03.1949). Здійснив спробу самогубства, однак врятований охороною. Засуджений 12.02.1949 за ст. 54-1а і ст. 54-11 Кримінального кодексу (КК) УРСР на 25 років виправно-трудоих таборів (ВТТ), відбував покарання на Воркуті, головню у штрафних відділах. Звільнений 1957 р. із заборотою жити на Західноукраїнських землях (ЗУЗ). Переїхав до м. Луганськ, спершу працював шахтарем у Луганській обл. (1957–1965). Пізніше перебрався до Галича, де працював електрозварником аж до пенсії. Періодично переслідуваний КДБ. Одружений із Володимирою Юськевич.

⁴⁴ Петраш Михайло Карлович («Явір»; 1922, с. Тязів Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл. – 30.06.1946, с. Тязів Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл.). Освіта – 6 класів. Член товариств «Сокіл» і «Просвіта». Член ОУН (1941). В УДП (12.1941–11.1943). Переходить зі своїм поліційним відділом до лав УНС (15.11.1943). Ройовий в інтендантському відділі командира «Сірка». Чотовий сотні «Стріла» Петра Мельника («Хмари») (07.1944–01.1945). Командир сотні «Стріла» куреня «Дзвони» ТВ 22 (01.1945–06.1946). Нагороджений Бронзовим хрестом бойової заслуги наказом КВШ УПА ч. 20 від 15.08.1946 р. з дня 15.06.1946 р.). Старший вістун, хорунжий (31.08.1945), поручник (наказ ч. 1/46 від 15.02.1946 р. з дня 22.01.1946 р.). Одружений із Варварою Маланюк («Русалкою») (літо 1945 р.). Похований у с. Павлівка Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл.

⁴⁵ Юрцуняк Йосиф («Вовк»; 1920, с. Підпечери Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл. – 27(14).05.1946, ліс біля с. Рибне Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл.). Ройовий чоти «Сапера» куреня «Скажені» (1944), чотовий куреня «Дзвони» ТВ 22 «Чорний ліс» (1945).

5. «Черник» – четовой, ДМИТРЕНКО Петр⁴⁶, 1912 года, рождения, уроженец г. Тернополь Тернопольской области, образования 4 класса.

6. «Кир» – четовой и заместитель сотенного, НАЙДИЧ Дмитрий⁴⁷, 1921 года рождения, уроженец с. Лены Жовтневского района, образование среднее.

7. «Карпенко» – четовой, ЗИНЯК Дмитрий⁴⁸, 1912 года рождения, уроженец с. Красное Перегинского района, образование 7 классов.

8. «Мур» – четовой, зам. сотенного, МАКИЮК Иван⁴⁹, 1922 года рождения, уроженец м. Делятин Яремчанского района, образование 7 классов.

9. «Шугай» – четовой, МИЦКО Ярослав⁵⁰, 1923 года рождения, уроженец села Ямница Станиславского района, образование 6 классов.

10. «Прут» – роевой, ПЕТРУНЯК⁵¹, 1919 года рождения, уроженец села Тисменица Тисменицкого района, образования 5 классов.

11. «Запорожец» – роевой ДУТЧАК Михаил, 1925 года рождения, уроженец села Жовтень Жовтневского района, образование 5 классов.

12. «Грушко» – роевой МАСТЮК Иван⁵², 1923 года рождения, установочных данных нет, образования среднее, учитель.

Сотенний «Лебедів» (08.1945–05.1946). Командир сотні куреня «Дзвони». Булавний (наказ ГВШ УПА ч. 3/45 від 10.10.1945 р.), поручник (наказ ГВШ УПА ч. 1/46 від 15.02.1946 р. з дня 22.01.1946 р.). Нагороджений Бронзовим хрестом бойової заслуги (наказ КВШ УПА з дня 1.01.1946 р.).

⁴⁶ Дмитренко Петро («Черник»; 1912 – ?). Четовий куреня «Дзвони».

⁴⁷ Найдич Дмитро Васильович («Кир», «Шварно», «Чорнота», «28»; 1921, с. Лани Галицького р-ну Івано-Франківської обл. – 03.01.1952, с. Лани Галицького р-ну Івано-Франківської обл.). Освіта середня. Бухгалтер кооперативу в с. Лани (1941–09.1942). Служив у поліції м. Івано-Франківськ (09.1942–02.1944). Стрелець куреня «Різуна» (02–09.1944). Ройовий (09–12.1944). Четовий куреня «Різуна» (12.1944 р. – весна 1945 р.). Четовий сотні «Сірі» куреня «Дзвони» ТВ 22 «Чорний ліс» (очоловав «Хмара», восени 1945 р. курінь очолив «Чорнота») (весна 1945 р. – осінь 1947 р.). Перебував у складі референтури СБ Станіславівського надрайонного проводу ОУН (осінь 1947 р. – весна 1948 р.). Пройшов підготовчий вишкіл працівників СБ. Референт СБ Ланчинського районного проводу ОУН (весна–09.1948). Провідник Ланчинського районного проводу ОУН (09.1948–06.1951). Провідник Станіславівського надрайонного проводу ОУН (06–08.1951). Захоплений агентурно бойовою групою (АБГ) Управління МДБ 05.08.1951 р., пішов на співпрацю. Завербований «Кармелюк». Використовувався для захоплення «Довбуша», виявлення «Грома» і «Гомона». Діяв в одній групі з «Хмарою», «Курявою», «Дубом». Втік із полону та перейшов у підпілля (27.09.1951). Нагороджений Бронзовим хрестом бойової заслуги. Старший булавний, хорунжий УПА (наказ ГВШ 1/48 від 12.06.1948 р.). Фігурант АС «Відлюдники».

⁴⁸ Зиняк Дмитро («Карпенко»; 1912–?). Четовий сотні «Сірі» ТВ 22 «Чорний ліс» ВО 4. Четовий куреня «Дзвони».

⁴⁹ Макистюк Іван («Мур»; 1922, с. Луги, тепер – у складі смт Делятин Надвірнянського р-ну Івано-Франківської обл. – 2.03.1948, с. Підлісся Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл.). Четовий сотні «Лебеді» куреня «Дзвони» ТВ 22 «Чорний ліс» (1945–1946). Командир сотні «Лебеді» (05.1946–?) ТВ 22 «Чорний ліс» ВО 4. Вістун, булавний (наказ ГВШ УПА ч. 3/45 від 10.10.1945 р.), старший булавний (наказ КВШ УПА ч. 6 від 15.12.1946 р. з дня 14.10.1946 р.), хорунжий (наказ ГВШ УПА ч. 1/48 від 12.06.1948 р. з дня 14.10.1947 р.).

⁵⁰ Мицько Ярослав («Шугай»; 1923–23.01.1946, Чорний ліс). Четовий сотні «Сірі» куреня «Дзвони» ТВ 22 «Чорний ліс» ВО 4 (1945–1946). Четовий сотні «Вовка» ТВ 22 «Чорний ліс» ВО 4 (?–01.1946). Булавний УПА.

⁵¹ Петруняк («Прут»; ?–?). Ройовий, четовий ТВ 22 «Чорний ліс» ВО 4.

⁵² Масіюк Іван («Грушка»; 1923, с. Рибне Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл. – 24.03.1950, біля с. Рибне Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл.). Ройовий сотні «Сірі»

13. «Комар» – роевой, ЛИТВИНЕЦ Николай, 1923 года рождения, уроженец с. Тязев Тисменицкого района, Станиславской области, образование 7 классов.

14. «Потеха» – политвоспитатель сотни, МАНЮК Ярослав, 1921 года рождения, уроженец села Ямница Станиславского района, образование среднее.

15. «Граб» – роевой, ДУЛЕНЧУК Михаил, 1924 года рождения, уроженец села Жабье Жабьевского района Станиславской обл. образование 4 классов.

16. «Кудияр» – роевой ОБУХ Семен, 1912 года рождения, уроженец и житель села Ямница Станиславского района, грамотный.

17. «Ворон» – роевой ОСТАПЯК Михаил, 1913 года рождения, уроженец с. Войнилов Войниловского района, Станиславской области, грамотный.

18. «Мисько» – роевой ЛЯХ Ярослав, 1921 года рождения, уроженец с. Жовтень Жовтневского района Станиславской области, образования 7 классов.

19. «Помста» – роевой, СЕМЕНЕНКО Данил, 1907 года рождения, место рождения не установлено.

20. «Ясь» – четовой, РЕВЮК Иван⁵³, 1905 года рождения, уроженец с. Посечь Лисецкого района, Станиславской области, образование 5 классов.

21. «Очеред» – четовой, КОСТИК Стефан⁵⁴, 1923 года рождения, уроженец с. Завуй Перегинского района, Станиславской области, образование 7 классов.

22. «Ижак»⁵⁵ – зам. сотенного, установочных данных нет.

23. «Причеп»⁵⁶ – «Ястреб», бунчужный четы, по имени Степан, уроженец села Ямница Станиславского района, образование среднее.

24. «Песня»⁵⁷ – булавный четовой, установочных данных нет.

25. «Буйтур» – вистун-роевой и зам. четового, установочных данных нет.

курень «Дзвони» ТВ 22 «Чорний Ліс» (1945–1947). Референт пропаганди Станиславівського районного проводу ОУН (?–03.1950).

⁵³ Рев'юк Іван («Ясь», «Чорноліс»; 1907, с. Посіч Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл. – 08.05.1947, с. Посіч Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл.). Член ОУН (1942). Вступив у ВОП В. Андрусяка («Різуна») (07.1943). командир окремої чоти сотні «Буковинця» (базувалася в околицях Чорного лісу с. Посіч і с. Старий Лисець). Четовий сотні «Заведії». Старший булавний, хорунжий УПА (наказ ГВШ 1/48 від 12.06.1948 р., з датою старшинства 8.05.1947 р.). Нагороджений Бронзовим хрестом бойової заслуги (наказ № 9 від 1.02.1945 р. ВО «Говерля», з датою старшинства 20.02.1945 р.).

⁵⁴ Костик Степан («Очерет»; 1923–?). Четовий курень «Дзвони».

⁵⁵ Карабин Степан («Іжак»; 1922, с. Хриплин тепер – у складі Івано-Франківської міської ради – 9.01.1947, с. Хриплин тепер – у складі Івано-Франківської міської ради). Четовий сотні «Дружинники» (початок 1944 – 07.1944). Четовий сотні «Стріла» курень «Дзвони» ВО 4 (07.1944–1946).

⁵⁶ Катамай Микола Васильович («Гордій», «Причеп»; 1925, с. Ямница Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл. – 21.01.1947, с. Старий Угринів Калуського р-ну Івано-Франківської обл.). Закінчив школу в с. Ямница. Навчався у «Рідній школі» ім. Шашкевича у м. Станиславів. Вступив до ремісничої школи (1939). Член ОУН. Вступає до відділу командира «Шрама» (1944). Пройшов військовий вишкіл у старшинській школі «Олені». Четовий сотні «Стріла» у курень «Дзвони» ТВ 22 «Чорний ліс» (1945–07.1946). Командир цієї сотні (07.1946–1947). Булавний, старший булавний (наказ КВШ УПА ч. 6 від 15.12.1946 р. з дня 14.10.1946 р.), хорунжий (наказ ГВШ ч. 1/48 від 12.06.1948 р. з дня 21.01.1947 р.).

⁵⁷ «Пісня» Теодор (1925, с. Нижнів Тлумацького р-ну Івано-Франківської обл. – 21.01.1947, с. Угринів Тисменицького р-ну Івано-Франківської обл.). Політвиховник відділу 72 «Стріла» курень «Дзвони» ТВ 22 «Чорний ліс» ВО 4 (не пізніше четвертого кварталу 1945 – не раніше 02.1946). Четовий, відтак бунчужний сотні «Стріла» курень «Дзвони» ТВ 22 «Чорний ліс»

26. «Семерка» – вистун-роевой, уроженец села Гринивка Богородчанского района, грамотный.

27. «Нечай» – вистун-роевой, установочных данных нет.

28. «Вороней» – вистун-роевой, фамилия, имя, отчество не установлены, уроженец с. Павельче Станиславской области, грамотный.

29. «Пробий» – зам. четового й роевой, установочных данных нет.

30. «Орлик» – ст. вистун, роевой, установочных данных нет.

31. «Булаемнец» – старший булавный, четовой, фамилия, имя, отчество не установлено, уроженец села Тисменица Тисменецкого района Станислав. обл.

И так, из захваченных документов в убитого «Резуна» было установлено, что бандкурень «Дзвоны» насчитывал бандитов с вышперечисленным командным составом 1 января 1946 года около 200 чел.

За период с января месяца с. г. по октябрь месяц, в результате проведенных чекистско-войсковых операций, бандкурень «Дзвоны» понес большие потери личного состава.

В январе месяце с. г. подразделения 82 СД ВВ МВД в районе Черного Леса проводилась операция, в результате боестолкновения с куренем «Дзвоны» было убито 33 бандита и захвачено живыми 15 чел. бандитов.

Захвачено оружия: ручных пулеметов – 3, автоматов – 3, винтовок – 23, пистолетов – 1, боепатронов – 7 360, гранат – 67, карабинов – 3, магазинов разных – 15, мин – 26.

Из числа убитых опознаны: сотенный «Сапер», рядовые бандиты «Уловко», «Заяц», «Карпо», Лось», «Искра», «Гаевик», «Билей», «Гордый», «Черный», «Недобитый», «Вовхатый», «Станислав», «Савдин», «Касима», ВАВЧЕНКО Николай Федорович, УСОВИЧ Николай Иванович, ДИБУРА Юстина, ГЛЕБ Николай, «Белый», остальные убитые в количестве 13 чел. не опознаны. Часть убитых и раненых бандиты унесли с собой и скрылись в чаще Черного леса.

В январе месяца 1946 года силами оперативного состава и бойцами ВВ МВД в Перегинском и Богородчанском районах проводилась операция в Черном Лесу. В результате операции было задержано 3 вооруженных бандита и один убит. Все бандиты из куреня «Дзвоны».

Силами бойцов ВВ МВД и оперативным составом в селе Тязев Галичского района проводилась чекистско-войсковая операция. В результате операции было задержано два бандита и 4 бандита убито. Все бандиты были из куреня «Дзвоны». Задержанными оказались:

1. БОСОВИЧ В. С. по кличке «Голубь».

2. ЛЕМЕВ Михаил Михайлович – «Дубовый».

Убитыми оказались:

1. ДОРОШЕНКО Алексей Петрович по кличке «Крук».

2. КОВАЛЬЧУК Василий Панкович по кл. «Бородатый».

3. ПОСАДСКИЙ Владимир Ярославович по кл. «Конник».

БОСОВИЧ Николай Семенович по кличке «Комар».

(1946–1947). Старший булавный, хорунжий УПА (наказ ГВШ 1/48 від 12.06.1948 р., з датою старшинства 21.01.1947 р.).

Силами бойцов ВВ МВД и оперативного состава в феврале месяце с. г. в селах Лисецкого и Тлумачского районов проводилась операция, где было задержано 4 бандитов и 1 убит. 4 задержанных бандита и 1 убитый бандит оказались из сотни «Явора» бандкурень «Дзвоны».

Задержанными оказались:

1. ДРОГОМЕРЕЦКИЙ Дмитрий Юрьевич по кличке «Белый».
2. ИВАНЬКО Федор Михайлович по кличке «Береза».
3. ШИСТА Андрей Константинович по кличке «Крук».
4. МИХАЙЛОВ Иван Иванович по кличке «Могила».
5. «Ворон» – командир роя, убит.

В июне месяце с. г. подразделением 128 СП ВВ МВД была проведена операция в селах Гута и Павличе Станиславского района, в результате операции были убиты сотенные: «Вовк» и «Явор» и задержано 4 бандита, в числе задержанных:

1. КОСТЬ Илья Васильевич по кличке «Спега».
2. КОГУТ Василий Семенович.
3. БОЙКО Михаил Дмитриевич.
4. САВЧУК Лазарь Андреевич по кличке «Пястук».

Таким образом, в результате боестолкновения с подразделениями ВВ МВД и оперативными группами МВД бандкурень «Дзвоны», руководимый бандитом «Чернота», понес большие потери в личном составе, где были убиты сотенные: «Явор», «Вовк» и «Сапер». Всего убито 41 и захвачено 28 бандитов, а часть бандитов из бандкурень дезертировали.

Из показаний задержанных в июне месяце с. г. САВЧУК Лазаря Андреевича по кличке «Пястук», занимаемое положение в банде – зам. роевого и бандита ПОПОВИЧ Михаила Васильевича установлено, что в результате нанесенных ударов войсковыми подразделениями и оперативными группами МВД, бандкурень понес большие потери в личном составе.

В результате чего, в рядах бандитов получился полный разброд, упадок дисциплины и аморальное настроение.

Часть бандитов, видя бесцельность борьбы с советской властью, порвали связи с бандой и дезертировали, остатки бандитов в количестве 20–30 бандитов, возглавляемые бандитом «Чернота», вооруженные автоматами и двумя ручными пулеметами, дислоцируются в Черном Лесу и часто появляются в населенных пунктах Станиславского, Богородчанского и Перегинского районов Станиславской области за питанием.

Для быстрой ликвидации остатков бандкуренья «Дзвоны», возглавляемой бандитом «Чернота», Отделом ББ УМВД заведено агентурное дело № 321 под кличкой «Безидейники» и фигуранты, проходящие по агентурному делу, взяты в активную агентурную разработку.

НАЧАЛЬНИК ОТДЕЛА ББ УМВД СССР
-майор-

/ КОСТЕНКО/

«13» декабря 1946 г.
нр. 2/5056

город Станислав.
исп. ИНТУЛОВ.
2-ап.

*Галузевий державний архів Служби безпеки України, ф. 2, оп. 107 (1954),
спр. 2, арк. 144–149.*

Документ 3

Довідка щодо агентурної справи 322 «Чорнолісники» (13 лютого 1947 р.)

Совершенно секретно

С П Р А В К А

по агентурному делу 322 «Чернолесники».

Агентурное дело 322 «Чернолесники» заведено 26 мая 1946 года на основании захваченных документов при разгроме штаба выдтинка «Черный – Лес» – «Резуна».

Добытые данные показали, что на территории Тлумачского, Отынянского, Ланчинского, Тысменецкого, Жовтневского районов Станиславской области дислоцируется и действует бандкурень «Смертоносцев», возглавляемый ярым националистом РУДАК Данилом, по кличке «Черный».

Куренной «Черный» свою бандитскую деятельность начал с 1944 года, а подпольную работу – с 1937 года.

В 1944 году, когда «Резун», сформировав бандкурень в количестве 500 бандитов на территории Войниловского района Станиславской области, то «Черный» был назначен в курене «Резуна» командиром 3 сотни и с июля месяца 1944 года перешел в составе куреня «Резуна» из Войниловского района в район Черного леса.

В это же время, т. е. в июле 1944 года, в связи с создавшимися трудностями в снабжении питанием крупных банд, «Резуна» по указанию штаба УПА Запад «Говерля» свой курень делит на три самостоятельные группы, куреня на основании этого был создан самостоятельный курень «Благого», в количестве 300 человек, с сотенным «Шумом» и «Черным» в последствии передислоцировавшийся в Богородский район Станиславской области.

В результате проводимых неоднократных и последовательных чекистско-войсковой операции курень «Благого» нес большие потери. С 19 по 20 марта 1945 года курень «Благого» и другие бандформирования сконцентрировались в Богородчанском районе.

В результате проводимой чекистско-войсковой операции курень «Благого» и другие бандформирования потеряли из своего состава убитыми 347 и задержано было 250 бандитов, среди убитых был опознан «Благой» и сотенный «Шум». Сотенному «Черный» с остатками своей сотни и разбитой сотни «Шума» удалось от преследования скрыться в Черном лесу.

Позднее сотня «Черного» была передана в курень, который возглавил куренной «Кармелюк».

После ликвидации куренного «Кармелюк», сотенный «Черный» становится руководителем бандкуреня «Смертоносцев», т. е. в августе месяце 1945 года.

В состав куреня «Смертоносцы» входили 3 бандсотни:

1. Сотня «Грозы», 2. Сотня «Вихоря», 3. Сотня «Павло». В общем составе 144 бандита входящих в загон «Черный лес», «Резуна» и действовал в Богородчанском, Войнилковском районах Станиславской области.

В начале апреля 1946 года курень «Черного», после нанесенного им удара в районе «Черного леса», передислоцировался в Тлумачский район. По прибытию в Тлумачский район куренной «Черный» разбил на группы состав куреня и дал каждой сотне отдельные районы действия, так: сотня «Грозы» действовала в Галичском и Жовтневском районах, сотня «Вихоря» – Отынянском, Ланчинском и Обертынском районах и сотня «Павло» – в Станиславском районе.

Сам куренной «Черный» с несколькими бандитами остался в Тлумачском районе.

Проводя дальнейшую работу по разгрому и разложению бандкуреня «Черного», было проведено следующие:

По данным УМВД было установлено, что сотня УПА «Гроза» куреня «Черного» в большинстве своем состояла из бандитов-жителей села Викторова Галичского района Станиславской области и дислоцировалась в окрестностях своего села.

Нами было дано задание резиденту «Соловей», через имеющуюся у него на связи агентуру и родственные связи склонить к добровольной явке участников указанной банды в органы МВД.

Резиденту «Соловей» удалось установить связь с участником бандсотни ЧЕРНЫМ Ярославом Васильевичем, 1918 года рождения, уроженец села Викторова Галичского района, по кличке «Серко», который нами был завербован под псевдонимом «Василь» и вновь направлен в банду, целью разложения и склонение к добровольной явке бандитов сотни «Грозы».

В течение первой половины мая месяца с. г. агенту «Василь» в разное время удалось склонить к добровольной явке ОББ УМВД своих родственников и близких знакомых, из которых:

1. ЧЕРНЫЙ Василий Иванович, 1920 года рождения, по кличке «Горилка» – рядовой сотни «Грозы».

2. САЛЫГА Йосиф Васильевич, 1923 года рождения, по кличке «Сорока» – рядовой.

3. КАТЮШАК Степан Васильевич, 1920 года рождения, по кличке «Лысенко» – рядовой.

4. ПИРОЖУК Димитрий Васильевич, 1926 года рождения, по кличке «Сокил» – «Довбуш» – пулеметчик.

5. ДОВИДЯК Николай Иванович, 1922 года рождения – рядовой.

Все добровольно явившиеся нами были допрошены, обработаны на склонение к явке других бандитов, а последние два бандита были завербованы: ПИРОЖУК – под псевдонимом «Никола», ДОВИДЯК – под псевдонимом «Сокол» и переданы на связь резиденту «Соловей».

После проведения нами вербовок агентов «Николай» и «Сокол» работа по разложению бандсотни «Грозы» усилилась.

Наряду с разложенческой работой через агентуру внутри сотни была проведена и массовая работа – беседы с родственниками бандитов и населением села Викторова, с целью разъяснения приказа Министра Внутренних Дел УССР

генерал-лейтенанта тов. СТРОКАЧ о добровольной явке с повинной в органы МВД участников банд.

В результате проведенных указанных мероприятий по разложению бансотни «Гроза», в течение мая–июня месяцев с. г. через резидента «Соловей» явились с повинной 21 бандит, подполья ОУН – 13, в сентябре–октябре месяцах – 6 и подполье ОУН – II в т. ч.

1. Интендант сотни «Грозы» – САЛЫГА Василий Алексеевич, 1926 года рождения, под псевдонимом «Зир», уроженец села Викторово, Галицкого района.

2. МЕЛЬНИК Нестор Дмитриевич, 1924 года рождения, по кличке «Степовый» – рядовой.

3. ОБРАЗ Федор Васильевич, 1921 года рождения, по кличке «Шугай» – рядовой.

4. ОБРАЗ Николай Васильевич, 1922 года рождения, по кличке «Дунай» – рядовой.

5. МЕЛЬНИК Василий Иванович, 1921 года рождения – рядовой.

6. ОБРАЗ Дмитрий Алексеевич, 1919 года рождения, по кличке «Степ» – рядовой.

7. ДОВИДЯК Роман Иванович, 1923 года рождения, по кличке «Ромко» – рядовой.

8. ПОРЦЕЙ Иван Васильевич, 1922 года рождения, по кличке «Степовой» – рядовой.

9. САВУЛЯК Владимир Дмитриевич, 1926 года рождения, по кличке «Белый» – рядовой.

10. ДОВИДНЯК Николай Иванович, 1922 года рождения.

11. ГЛУМ Ярослав Сидорович, 1922 года рождения

12. КУРАС Иван Федорович, 1904 года рождения.

13. Станичный ОУН с. Викторово – ХАРАНДЮК Николай Гаврилович, 1910 года рождения, по кличке «Остап».

14. Станичный женской организации ОУН – САЛЫГА Агафия Тансьевна, 1924 года рождения, по кличке «Надия», через ее легализованы ее члены ОУН по кличкам: «Одарко», «Зирко», «Палага» и др.

Наряду с проведением агентурно-оперативной работы по склонению к добровольной явке, на основании агентурных данных был проведен ряд чекистско-войсковых операций против тех, которые не желали явиться с повинной, в результате которых были убиты:

1. Сотенный УП куреня «Черный» по кличке «Гроза» ТЕРНОВСКИЙ Михаил Васильевич, 1921 года рождения, уроженец села Кинчаки-Новые Жовтневского района.

2. Адьютант сотенного ДУТЧАК Василий Михайлович, 1923 года рождения, уроженец с. Думер Жовтневского района, по кличке «Соловей».

3. ВОРОБЧАК Роман Васильевич, житель с. Петрив Жовтневского района, по кличке «Петрич» – рядовой.

4. ГАЙСАН Дмитрий Васильевич, 1921 года рождения, по кличке «Шлюсар».

5. Роевой-минер по кличке «Шпак» и другие бандиты по кличкам «Богун», «Вихор», «Веселый», «Тополь», «Остап», «Разлука», «Петров», «Ричка» и «Ластивка».

Кроме этого, задержано и арестовано из бансотни «Гроза» 18 бандитов, в том числе:

1. Четовой сотни ГАЙСАН Василий, 1922 года рождения, уроженец с. Викторово, Галичского района, по кличке «Рыбак».

2. Минер сотни ЗИХМАН Петр, 1925 года рождения, по кличке «Щупак».

3. ДАНИЛЮК Василий, 1924 года рождения, по кличке «Береза» – рядовой.

4. ЮРЬЕВИЧ Иван, 1924 года рождения, по кличке «Голик» – рядовой.

А также арестованы бандиты по кличкам «Климко», «Здоровенко», «Хмара», «Казак» и другие.

После убийства сотенного «Гроза», мать которого ТАРНОВСКАЯ Анастасия пришла с повинной в Жовтневское РО МВД. При добровольной явке бандитов принято оружие: пистолетов – 1, винтовок разных – 9, автоматов – 2, патрон разных – 650. Изъято оружия в убитых и задержанных бандитов: пулеметов – 5, пистолетов – 4, винтовок разных – 17, гранат – 21, патронов разных – 1 460 шт.

В результате проведенных и указанных мероприятий, бандсотня УПА «Гроза» куреня «Черного» не существует.

Собирая остатки разложившейся сотни «Грозы», куренной «Черный» назначил сотенным «Сапера», последнему удалось собрать 14 бандитов, в составе которых действует на территории Тлумачского и Жовтневского района Станиславской области.

Сотня «Павло» была окончательно разгромлена в Станиславском районе и ее количественный состав насчитывает в настоящее время 5–6 бандитов. Куренной «Черный» сотни «Павло» передал в состав и введение куреня «Черноты».

Сотня «Вихорь» в октябре месяца 1946 года была окончательно потрепана, сотенный «Вихорь» и его адъютант были убиты, а остальной состав сотни «Вихорь» в количестве 5 бандитов, возглавляемый зам. сотенного «Лютым», вышла за реку Днестр в Коропецкий район.

Взамен отданной сотне «Павло» в состав куреня «Черноты» куренной «Черный» получил новую сотню под командованием сотенного «Шабля» в количестве 16 бандитов. Вышеуказанная сотня действовала в Ланчинском, Отынянском и других районах и числилась как самостоятельная единица.

В настоящий момент в состав куреня «Смертоносцы» входят три сотни: 1) сотня «Саперы» – 14 бандитов, 2) сотня «Шабля» – 18 бандитов, 3) сотня «Лютото» – 5 бандитов, итого 35 бандитов.

Районы действия сотни:

1. Сотня «Сапера» – Тлумачский и Жовтневский районы.

2. Сотня «Шабля» – Тлумачский и Тисменецкий районы.

3. Сотня «Лютото» – Отынянский, Ланчинский и Коропецкий районы.

За период действия куреня «Черного» были выявлены и взяты на оперативный учет следующие лица:

1. «Черный» – РУДАК Данил, 1912 года, рождения, командир куреня «Смертоносцы», убит в августе 1946 года (по отчету «Роберта»).

2. «Вихорь» – АНДРЕЙЧУК Иван, 1921 года рождения, командир сотни, убит 8 октября 1946 года в с. Грушки Отынянского района.

3. «Явир» – САЛАГА Василий, 1925 года рождения, интендант сотни «Грозы», явился с повинной 8 мая 1946 года.

4. «Богдан» – ГРОВОВОЙ Николай, 1921 года рождения, командир сотни, убит в ноябре 1945 года.

5. «Павло» – КОГУЧ Павел, 1922 года рождения, сотенный, переведен в курень «Черноты».

6. «Кривей» – МАТЕЙКО Мирон, 1916 года рождения, четовой, с 5 августа 1945 года.

7. «Виниченко» – НИКОЛЕНКО Лев, 1916 года рождения, бунчужный куреня с августа 1945 года.

8. «Сильный» – РАБАРСКИЙ Петр, 1915 года рождения, четовой с 5 августа 1945 года.

9. «Гроза» – ТАРНОВСКИЙ Николай, 1920 года рождения, командир сотни с 5 августа 1945 года.

10. «Скорый» – ТИМКИВ Василий, 1919 года рождения, четовой с 5 апреля 1945 года.

11. «Соломка» – ХМЫДЧУК Иван, 1922 года рождения, четовой с 5 августа 1945 года.

А всех по агентурному делу № 322 проходит 144 участников.

В ходе проводимых операций и агентурно-оперативных мероприятий курень «Черного» за период февраля по 15 ноября 1946 года потерял из своего состава 109 бандитов убитыми, арестованными и явившемся с повинной.

По состоянию 1 февраля 1947 года курень «Черный» насчитывает:

1. Сотня «Шабля» – 80 человек, дислоцируется в Тлумачском районе.

2. Сотня «Сапера» – 10 чел., дислоцируется в Жовтневском районе.

3. Сотня «Лютого» – 20–22 бандита, дислоцируется в Отынянском районе.

4. Сотня «Храмаренко»⁵⁸ – 8–10 чел., дислоцируется в Коропечском районе, Тернопольской области.

По делу работают агенты: «Смелый» и «Груша».

НАЧАЛЬНИК ОББ УМВД СТАНИСЛАВСКОЙ ОБЛАСТИ

м а й о р –

/ К О С Т Е Н К О /

«13» февраля 1947 г.

город Станислав.

3-ап.

*Галузевий державний архів Служби безпеки України, ф. 2, оп. 90 (1951),
спр. 66, арк. 103–108.*

⁵⁸ Ярицький Степан Дмитрович («Дорош», «Кармелюк», «Крамаренко», «140»; 1922, с. Семаківці (тепер – у складі с. Тустань Галицького р-ну Івано-Франківської обл.) – 20.03.1951, біля с. Поплавники Галицького р-ну Івано-Франківської обл.). В УПА з весни 1944 р. Чотовий сотні «Сірі» куреня «Дзвони» (1944–1945), командир сотні «Звірі» куреня «Смертоносці» ТВ 22 (07.1946–1947). Референт СБ Тисменицького районного проводу ОУН (згадується 06.1948). Провідник Тисменицького районного проводу ОУН (1947–1948). Організаційний референт Товмацького (Тлумачького) надрайонного проводу ОУН (09.1948–03.1951). Референт СБ Товмацького (Тлумачького) надрайонного проводу ОУН (10.1950–03.1951). Нагороджений Бронзовим хрестом бойової заслуги (наказ ВО «Говерля» 6/46 від 15.12.1946 р.). Булавний (наказ Наказом ГВШ УПА ч. 3/45 від 10.10.1945 р.), старший булавний (15.12.1946), хорунжий УПА (наказ ГВШ 1/48 від 12.06.1948 р., з дня 14.10.1947 р.), сотенний (22/75). Фігурант АС «Зрадники».

REFERENCES

1. Andrukhiv, I., Frantsuz, A. (2001). *Stanislawshchyna: dvadtsiat buremnykh lit (1939–1959). Suspilno-politychnyi ta istoryko-pravovyi analiz*. Rivne; Ivano-Frankivsk: Vydavnycha firma «Talia» [in Ukrainian].
2. Andrukhiv, I., Frantsuz, A. (2008). *Pravda istorii. Stanislawshchyna v umovakh teroru i represii: 1939–1959 roky: istoryko-pravovyi aspekt. Dokumenty i materialy*. Ivano-Frankivsk: Nova zoria [in Ukrainian].
3. Bilas, I. (1994). *Represyвно-karalna sistema v Ukraini 1917–1953. Suspilno-politychnyi ta istoryko-pravovyi analiz* (Vol. 1). Kyiv: Lybid; Viisko Ukrainy [in Ukrainian].
4. Burds, D. «Moskalki»: zhenschiny-agenty i natsionalisticheskoe podpolie na Zapadnoy Ukraine, 1944–1948. Retrieved from: <http://www.history.neu.edu/fac/burds/Burds-Moskalki.pdf> [in Russian].
5. Demian, H. (2000). *Banderivtsi* (Vol. 1). Kyiv: Ukrainska Vydavnycha Spilka [in Ukrainian].
6. Ilnytskyi, V. (2015). Osoblyvosti formuvannia Voiennoi okruhy 4 «Hoverlia». *Naukovi pratsi Kamianets-Podilskoho natsionalnogo universytetu imeni Ivana Ohienka: Istorychni nauky*, 25, 351–362 [in Ukrainian].
7. Ilnytskyi, V. (2016). Funktsionuvannia viiskovo-polovoii zhandarmerii u Voiennii okruzi 4 «Hoverlia» (1944–1945). *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriia: «Istoriia»*, 24, 95–100 [in Ukrainian].
8. Ilnytskyi, V., & Melnychok, Yu. (2017). Vektory zbroinoi borotby VO-4 «Hoverlia» (1944–1949). *Drohobytskyi kraieznavchyi zbirnyk*, 3, 312–327 [in Ukrainian].
9. Kentii, A. (1999). *Narys borotby OUN–UPA v Ukraini (1946–1956 rr.)*. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy [in Ukrainian].
10. Kuhutiak, M. (Ed.). (2009). *Ukrainskyi natsionalno-vyzvolnyi rukh na Prykarpatti v XX stolitti. Dokumenty i materialy*. (Vol. 2, Pt. 1). Ivano-Frankivsk: KPF «LIK» [in Ukrainian].
11. Kuhutiak, M. (Ed.). (2010). *Ukrainskyi natsionalno-vyzvolnyi rukh na Prykarpatti v XX stolitti. Dokumenty i materialy*. (Vol. 2, Pt. 2). Ivano-Frankivsk: KPF «LIK» [in Ukrainian].
12. Kuhutiak, M. (Ed.). (2011). *Ukrainskyi natsionalno-vyzvolnyi rukh na Prykarpatti v XX stolitti. Dokumenty i materialy*. (Vol. 2, Pt. 3). Ivano-Frankivsk: KPF «LIK» [in Ukrainian].
13. Kulchytskyi, S. V. (Ed.). (2005). *Orhanizatsiia ukrainskykh natsionalistiv i Ukrainska povstanska armii: Istorychni*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
14. Kyrychuk, Yu. (2003). *Ukrainskyi natsionalnyi rukh 40–50-kh rokiv XX stolittia: ideolohiia ta praktyka*. Lviv: Dobra sprava [in Ukrainian].
15. Makarchuk, S. (2004). Radianski metody borotby z OUN i UPA. 1944–1945 rr. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 11, 210–223 [in Ukrainian].
16. Patryliak, I. (2012). «*Vstan i borys! Slukhai i vir...*»: ukrainske natsionalistychnye pidpillia ta povstanskyi rukh (1939–1960 rr.). Lviv: Chasopys [in Ukrainian].

17. Rusnachenko, A. (2002). *Narod zburenyi: Natsionalno-vyzvolnyi rukh v Ukraini y natsionalni rukhy oporu v Bilorusii, Lytvi, Latvii, Estonii u 1940–50-kh rokakh*. Kyiv: Universytetske vydavnytstvo «Pulsary» [in Ukrainian].
18. Serhiichuk, V. (2005). *Ukrainskyi zdvyh: Prykarpattia. 1939–1955 rr.* Kyiv: Ukrain-ska Vydavnycha Spilka [in Ukrainian].
19. Shapoval, Yu. (2003). Viina pislia viiny. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 11, 184–200 [in Ukrainian].
20. Sodol, P. (1994). *Ukrainska Povstancha Armiia. 1943–1949: Dovidnyk pershyi*. New York: Proloh [in Ukrainian].
21. Sodol, P. (1995). *Ukrainska Povstancha armiia. 1943–1949. Dovidnyk druhyi*. New York: Proloh [in Ukrainian].
22. Sodol, P. (Comp.). (1990). *Litopys Ukrainskoi Povstanskoj Armii* (Vol. 18: Hrupa UPA «Hoverlia»). Dokumenty, zvyty ta ofitsiini publikatsii, Pt. 1). Toronto: Vydavnytstvo «Litopys UPA» [in Ukrainian].
23. Sodol, P. (Comp.). (1992). *Litopys Ukrainskoi Povstanskoj Armii* (Vol. 19: Hrupa UPA «Hoverlia»). Spomyny, statti ta vydannia istorychno-memuarnoho kharakteru, Pt. 2). Toronto – Lviv: Vydavnytstvo «Litopys UPA» [in Ukrainian].
24. Viedienieiev, D. V., & Bystrukhin, H. S. (2007). *Dvobii bez kompromisiv. Prot-yborstvo spetspidrozdiliv OUN ta radianskykh syl spetsoperatsii. 1945–1980-ti roky*. Kyiv: K.I.S. [in Ukrainian].

Vasyl ILNYTSKYI

*Doctor of Sciences in History, Associate Professor
Head of the Department of Ukraine's History
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
Associate Professor at the Department of Mobilization
Organizational, Staffing, Human Resources and Defense Planning
Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy
e-mail: vilnickiy@gmail.com*

Taras BATIUK

*PhD
Assistant Professor at the Department of Ukrainian History
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
e-mail: tbatyuk@gmail.com*

**THE STRUGGLE OF THE SOVIET REPRESSIVE-PUNITIVE BODIES
AGAINST UNITS TV 22 «CHORNYI LIS» (THE BLACK FOREST) (1946–1947)**

Three documents are published in the article: the first one is the special report on the case No. 322 «Chornolisnyky» (Black Foresters) (November 22, 1946) (Sectoral State Archive of the State Security Service of Ukraine, f. 2: department of the struggle against banditry of the Ministry of Internal Affairs, 2-N department, the fourth department of Ministry of State Security-KGB of the USSR, Description 107 (1954), Case 2, p. 118–122; the second document was the special report on the agency-operative and military operation to eliminate

the kurin «Dzvony» (December 13, 1946) (SSA of the SSS of Ukraine, f. 2, d. 107 (1954), case 2, p. 144–149); the third one is the certificate on the agent case No. 322 «Chornolisnyky (Black Foresters)» (February 13, 1947) (SSA of the SSS, f. 2, d. 90 (1951), case 66, p. 103–108). The published documents are an important source both for the history of the battle way of TV 22 «Chornyi lis» (Black Forest) and for the characterization of the forms and methods of struggle of the repressive-punitive bodies against the Ukrainian Insurgent Army (UIA). The information potential of the published documents is quite large. They show how the Soviet security forces were in possession of the information about the UIA combat units, their structural transformation, size, the territory of activity, management. It was found that, in addition to conducting military-Chekist operations to eliminate the Organization of Ukrainian Nationalists (OUN), the repressive-punitive authorities actively used the agency. In the struggle against the Ukrainian Liberation Movement, it was considered appropriate to file an agency case for each group of more than 10 people (both in the Ministry of State Security and in the Ministry of Internal Affairs) with its full characterization and mandatory presence in the group of agents who developed it. That is why there were agent cases on all OUN units (rayon, district) and UIA divisions, and after the liquidation of the people, who were on file, they were closed and new ones were discovered (mainly with new titles). Soviet law enforcement bodies were careful about the seized documents. Each document was carefully studied and analyzed, and if it was encrypted, efforts were made to decrypt it. Therefore, the contents of the document were used in agent-operative, investigative and judicial practices. From the seized documents, the security forces made comprehensive, consolidated collections that were used as evidence in the conviction of nationalists (in the 1940s – 1950s and even in the 1960s – 1980s), and they also served as training material for future chekists.

Keywords: Organization of Ukrainian Nationalists (OUN), Ukrainian Insurgent Army (UIA), TV 22 «Chornyi lis» (Black Forest), kurin «Dzvony», «Smertonosti».